

Matteüs 5:17-19: Christus roept op recht te doen aan Gods onderwijs

Matteüs 5 (NBV):

¹⁷ *Denk niet dat ik gekomen ben om de Wet of de Profeten af te schaffen. Ik ben niet gekomen om ze af te schaffen, maar om ze tot vervulling te brengen.*

¹⁸ *Ik verzeker jullie: zolang de hemel en de aarde bestaan, blijft elke jota, elke tittel in de wet van kracht, totdat alles gebeurd zal zijn.*

¹⁹ *Wie dus ook maar een van de kleinste van deze geboden afschaft en aan anderen leert datzelfde te doen, zal als de kleinste worden beschouwd in het koninkrijk van de hemel. Maar wie ze onderhoudt en dat aan anderen leert, zal in het koninkrijk van de hemel in hoog aanzien staan.*

In deze tijd waarin het recht op zelfbeschikking hoog gewaardeerd wordt, zijn mensen soms allergisch voor geboden van bovenaf. Ze vinden het maar niks dat ze afhankelijk zijn van God, want dat beperkt hen naar hun idee in hun mogelijkheden. Is dat zo? Ook in het alledaagse leven kunnen we geboden toch wel terdege als heilzaam ervaren? Laat ik een voorbeeld geven. Het heeft gevoren en er is zich een laagje ijs aan het vormen op de vijver. Maar Kees z'n vader zegt tegen z'n zoon: 'Jij komt niet op het ijs. Als je dat wel doet, krijg je straf.' Als je alleen let op het verbod, zou je kunnen denken: 'Wat een waardeloze vader. Hij gunt z'n zoon niet eens plezier.' Maar wij zullen vast allemaal het erover eens zijn dat we hier met een wijze vader te doen hebben. Hij beseft dat het ijs nog maar dun is. Dus als Kees daarop probeert te lopen, loopt hij grote kans dat in het ijskoude water terecht komt. Deze vader toont met z'n verbod dat hij hart heeft voor z'n kind. Wellicht bidt hij elke avond of God hem bescherming biedt, want hij kan z'n zoon niet missen. Vandaar dat strenge verbod.

Zo zit het ook in de relatie met God. Hij heeft ons in de Bijbel uitgebreid onderwijs gegeven. Allerlei waarden worden daarin genoemd, zoals liefde, geduld, vriendelijkheid. Daarnaast staat er vele geboden in. Als je op de kale geboden let, zou je je kunnen ergeren: 'Ik mag ook niks en moet zo veel.' Om recht te doen aan de geboden moeten we letten op de Gever daarvan, wie Hij is en wat Hij wil bereiken: in zijn liefde wil Hij graag dat we tot bloei komen. Ook moet je je realiseren wat de gevolgen zijn als je je voor die geboden afsluit: je krijgt dan te maken met de destructie van de zonde.

We kunnen dus alle vertrouwen hebben in de bijbelse waarden en geboden, want we kunnen dankbaar zijn voor de kwaliteiten daarvan. In zijn onderwijs komt naar voren dat God wijs is en hart heeft voor mensen. Wie daarvan doordrongen is wil graag gehoor geven aan dat onderwijs. Daardoor is er ruimte om ontspannen te luisteren naar Christus' oproep: 'Doe recht aan Gods onderwijs!' Hiervoor kun je in elk geval drie redenen aanvoeren:

1 De geldigheid van Gods onderwijs is blijvend

Dat Christus hierop wijst, was misschien een reactie op wat er toen speelde. Toehoorders van Hem hadden mogelijk het idee dat Christus kritisch stond tegenover de aloude geboden. In elk geval botste Hij met de farizeese visie daarop. Het meest bekend is zijn heel eigen manier waarop Hij met de sabbat omging. Hoe dit ook zij, in de zogenaamde Bergrede zei Jezus nadrukkelijk: 'Ik ben niet gekomen om de Wet of de Profeten af te schaffen.'

Over zichzelf zegt Hij dus dat Hij gekómen is. Dat is een opmerkelijke typering van zichzelf, want de profeten waren alleen maar gestúurd. Maar Jezus is de Christus, Gods eigen Zoon. Dat Hij in de wereld optrad, was zijn eigen initiatief.

Het hele Oude Testament vat Jezus naar joods gebruik samen met de termen de Wet en de Profeten. De Wet is Genesis t/m Deuteronomium, waarin naast geschiedenissen vele geboden staan die Mozes namens God heeft doorgegeven, bijvoorbeeld met betrekking tot offers en het verdere gedrag van Gods volk. Met de Profeten worden de boeken Jozua t/m Maleachi bedoeld. Die geven grotendeels een toepassing van Mozes' onderwijs plus nog nieuwe opdrachten en waarden.

Veel mensen zijn geneigd te zeggen: 'Wat moet je met dat oude boek? De mensen leefden toen in een heel andere tijd en hadden heel andere ideeën.' Hiertegenover benadrukt Jezus: 'De inhoud van het Oude Testament is blijvend geldig.' Letterlijk staat het zo in Matteüs 5:18: 'Ik verzeker jullie: zolang de hemel en de aarde bestaan, blijft elke jota, elke tittel in de wet van kracht, totdat alles gebeurd zal zijn.' Daarmee zegt Jezus dus: zelfs elke punt en komma van de tekst blijft geldig, niets vervalt. En die geldigheid van Gods onderwijs gaat de hele geschiedenis door. Dat verzeker Ik jullie, zegt Jezus erbij. Hij staat voor zijn woorden in, ze zijn betrouwbaar. Daarover kan dus geen discussie zijn.

Is dat benauwend? Betekent deze blijvende geldigheid van het Oude Testament dat we met onze keuzes levenslang opgesloten zitten binnen de grenzen van een oud boek? Nee, het is juist een groot geluk: bij het zoeken van onze weg door het leven zijn we niet uitgeleverd aan onze eigen ideeën en gevoelens. En dat is maar goed ook, want die bieden geen houvast - veranderlijk als ze zijn. In het Oude Testament hebben we te doen met waarden en normen die onder alle omstandigheden van betekenis zijn en waardoor God ons de juiste richting wijst. Ook bieden ze bescherming tegenover de zonde met haar destructieve krachten.

Daarom kunnen we dankbaar zijn voor de blijvende geldigheid van Gods onderwijs. Natuurlijk, dat onderwijs is lang niet altijd gemakkelijk en vraagt soms veel van ons. Maar je wordt er nooit door teleurgesteld. Gods onderwijs, hoe oud dat ook is, geeft ons grond onder de voeten. Vandaar dat in Psalm 119 maar liefst 176 verzen lang de lof op dat onderwijs gezongen wordt. Laten we aan de inhoud daarvan dan ook gehoor geven. Het is waar, soms moet je ingaan tegen verlangens die er bij jou leven. Maar je kunt ervan op aan: deze toewijding aan Gods onderwijs is uiteindelijk altijd goed.

2 De inhoud van Gods onderwijs is onuitputtelijk

Jezus zegt: Ik ben gekomen om dat onderwijs van God 'tot vervulling te brengen.' Hierbij denkt Hij aan zijn onderwijs als leraar, zoals Hij dat in de Bergrede heeft gegeven. Door dat onderwijs heeft Hij aandacht gevraagd voor de inhoud maar ook voor de reikwijdte van Gods geboden en hoe je die geboden concreet moet toepassen. Dat was en is nodig.

Toen probeerden de bijbelgeleerden de claim van Gods geboden weg te redeneren. Dat is ook de kritiek van Jezus op hen: 'Waarom overtreedt u het gebod van God, alleen om uw eigen traditie in stand te houden?' En dan komt Jezus met een concreet voorbeeld: 'U leert: "Wie tegen zijn vader of moeder zegt: 'Alles wat van mij is en voor u van nut had kunnen zijn, bestem ik tot offergave', die hoeft zijn ouders geen eerbied te tonen." Zo ontkracht u het woord van God uit eerbied voor uw eigen traditie.' (Matteüs 15:3,6) Met andere woorden, bij hun lezen van de Bijbel gaven ze aan hun eigen visie de voorrang, ook al ging die ten koste van wat duidelijk in de Bijbel staat.

Dat kan ook nu zomaar gebeuren. Dan zijn we net als de farizeeën bezig. Bijvoorbeeld, je besteedt veel tijd aan bijbelstudie, ook ben je kerkelijk actief, maar je laat een eenzame vader of moeder stikken omdat je naar eigen zeggen te weinig tijd hebt. Of je laat een bepaalde bijbelse waarde onder het stof liggen. Die waarde is jou wel bekend, bijvoorbeeld: 'Vaders, maak uw kinderen niet verbitterd' (Efeziërs 6:4), maar die heeft geen effect in je opvoedingspraktijk.

Daarom hebben we het nodig dat Jezus ons door zijn onderwijs voorhoudt hoe onuitputtelijk Gods waarden en normen zijn. Denk aan de bepalingen inzake de offers. Die lijken verouderd te zijn omdat Christus zijn definitieve offer heeft gebracht. Maar intussen maken die offerbepalingen ons nog altijd duidelijk dat we onze schuld bij God niet zomaar kunnen wegpoetsen. Ze worden alleen door een plaatsvervangend offer ongedaan gemaakt, waarbij wij dan aan Christus denken. Die offerbepalingen zijn dus niet volledig voorbij: ze laten ons de betekenis van Christus zien.

Christus' onderwijs is ook van belang voor tussenmenselijke geboden als: 'U mag geen moord plegen en niet stelen.' Die gaan goed beschouwd niet slechts over de buitenkant maar dragen ons in feite op uit de liefde te leven, in Christus' eigen woorden: 'Behandel anderen steeds zoals je zou willen dat ze jullie behandelen. Dat is het hart van de Wet en de Profeten' (Matteüs 7:12).

Het Oude Testament bevat dus opdrachten voor ons. Christus zegt het zo: 'Wie ook maar een van de kleinste van deze geboden afschaft en aan anderen leert datzelfde te doen, zal als de kleinste worden beschouwd in het koninkrijk van de hemel. Maar wie ze onderhoudt en dat aan anderen leert, zal in het koninkrijk van de hemel in hoog aanzien staan.' (Matteüs 5:19) Onze plaats in Gods koninkrijk hangt dus af van onze eerbied voor Gods geboden.

Toch gebeurt het dat we afbreuk doen aan de Bijbel: 'Maak je niet zo druk: het staat er wel maar je moet....' Het is waar, daarmee sta je nog niet per definitie buiten het koninkrijk maar je bent er niet in tel. Het is zaak dat we recht doen aan zelfs de details van wat God ons voorhoudt. We moeten het gezag daarvan erkennen en de inhoud ervan uitdragen. Dan heb je in Gods rijk grote betekenis.

Dat betekent overigens niet dat we bijbelteksten domweg moeten hanteren. We moeten creatief bijbel-lezen. Paulus zegt het zo: 'U moet uzelf niet aanpassen aan deze wereld, maar veranderen door uw gezindheid te vernieuwen, om zo te ontdekken wat God van u wil en wat goed, volmaakt en hem welgevallig is' (Romeinen 12:2). Wat in de Bijbel staat moeten we dus niet klakkeloos opvolgen, want we moeten ons niet beperken tot de letter van de Bijbel. We moeten ermee aan de gang door goed te luisteren en door de bidden, en dan komen we tot vragen als: 'Wat staat er nou precies, hoe moet ik dat toepassen op de tegenwoordige situatie, wat voor ruimte wordt ons geboden en welke grenzen worden ons gesteld?' Hierbij hoort eveneens de essentiële vraag: 'Wat voor betekenis heeft het voor het tegenwoordige gebruik van de tekst dat Christus is gekomen en de kerk wereldwijd is geworden?'

Zo wikkend en wegend zullen we tot onze vreugde ontdekken dat de oude geboden ons nog altijd de koers wijzen die we vandaag hebben te volgen.

Een voorbeeld. Ergens heeft Paulus het over de oude bepaling: 'U mag een dorsende os niet muilbanden.' Dat verbod past hij, heel verrassend, toe op het kerkelijke leven, kort gezegd: dus moeten ambtsdragers een salaris krijgen. In z'n eigen woorden: 'Als wij geestelijke zaken onder u hebben gezaaid, is het dan te veel gevraagd dat we materiële zaken van u oogsten?' (1 Korintiërs 9:9-11)

Een ander voorbeeld: volgens Deuteronomium 22:8 moest je het dak van je huis 'voorzien van een balustrade; anders bent u aansprakelijk wanneer iemand eraf valt'. En geen wonder, in die omgeving leven de mensen zeker 's avonds op het platte dak, want daar is het dan lekker koel. Maar dat kan gevaarlijk zijn, want je kunt er zomaar afvallen. Dit gebod kun je tegenwoordig zo toepassen dat je op je eigen terrein verantwoordelijk bent voor de veiligheid van de ander.

Zeker de bijbelse waarden nodigen ons uit tot bezinning, want hoe maak je het bijvoorbeeld concreet dat je liefde hebt voor de ander? De ene keer zal het betekenen dat je je kritiek voor je houdt; de andere keer zul je iemand corrigeren. En hoe breng je geduld in praktijk? De ene keer zul je iemand laten geworden, want ja, hij heeft tijd nodig; de volgende keer wijs je hem stevig op een grens. Dat vraagt om wijsheid, maar dan vind je de weg, hoe ingewikkeld de situatie ook is.

Ook dit verklaart waarom in de langste psalm de lof wordt gezongen op Gods onderwijs. Dat bevat geen benauwende regels waarvan je de zin niet kunt inzien. Door z'n reikwijdte biedt Gods onderwijs ons juist de eeuwen door houvast bij het maken van keuzes. Daarom geven we er graag gehoor aan.

3 Het opvolgen van Gods onderwijs is onmisbaar

Voor alle duidelijkheid: het opvolgen van Gods onderwijs is geen voorwaarde vooraf om gered te kunnen worden. Onze redding is helemaal afhankelijk van het werk van Christus. De enige voorwaarde voor onze redding is dan ook dat we door het geloof bij Christus horen.

Dat neemt niet weg dat trouw aan Gods onderwijs wel terdege uitermate belangrijk is. Die trouw vormt het bewijs dat je kind van God bent; in de woorden van Christus: jullie licht moet 'schijnen voor de mensen, opdat ze jullie goede daden zien en eer bewijzen aan jullie Vader in de hemel' (Matteüs 5:16). Onze trouw maakt eveneens duidelijk dat we horen bij Christus: 'Niet iedereen die "Heer, Heer" tegen mij zegt, zal het koninkrijk van de hemel binnengaan, alleen wie handelt naar de wil van mijn hemelse Vader' (Matteüs 7:21).

Om het essentiële belang van het opvolgen van Gods onderwijs te onderstrepen verklaart Jezus: 'Ik zeg jullie: als jullie gerechtigheid niet groter is dan die van de schriftgeleerden en de farizeeën, zullen jullie zeker het koninkrijk van de hemel niet binnengaan' (Matteüs 5:20).

De inleidende woorden 'Ik zeg jullie' geven aan: Jezus doet deze uitspraak met het gezag van de Christus, de koning van zijn toehoorders. Met 'gerechtigheid' bedoelt Hij de trouw aan God, dus dat je recht doet aan Gods onderwijs, in theorie maar evengoed door je gedrag. Christus wil dus dit van zijn volgelingen: 'Jullie moeten in jullie gedrag als gelovigen de farizeeën overtreffen.'

Een verrassende uitspraak, want de gerechtigheid, de toewijding van de farizeeën was overvloedig. Ze deden stipt wat Gods onderwijs aangaf en deden vaak ook nog allerlei extra's, bijvoorbeeld door te vasten, uitvoerig te bidden en bijzondere giften te doen. Hiervan zei Jezus: 'Dat is nog te weinig. Op deze manier komen ze het koninkrijk niet binnen.' Ondanks hun ijver waren ze nog geen volgeling van Christus en bewezen ze nog niet kind van de hemelse Vader te zijn.

Dit was in die tijd een ongehoord standpunt, voor de farizeeën zelf en voor de andere mensen. De farizeeën waren behoorlijk zelfverzekerd, terwijl ze algemeen erkend werden als voorbeeldige gelovigen. Toch stelde Jezus: de gerechtigheid van zijn volgelingen moest die van de farizeeën overtreffen. Be-doelde Hij dat ze nog stipter dan die kerkelijke leiders met de geboden moesten omgaan en zich nog meer moesten uitsloven?

Om zicht te krijgen op de betekenis van Jezus' uitspraak kunnen we beter iets anders vragen: wat was eigenlijk het tekort van de farizeeën? Dat staat in een latere toespraak van Jezus: 'Wee jullie, schriftgeleerden en farizeeën, huichelaars, jullie geven tienden van munt, dille en komijn, maar veronachtzamen wat in de wet zwaarder weegt: recht, barmhartigheid en trouw, terwijl men het een zou moeten doen zonder het andere te laten.' (Matteüs 23:23) De kerkelijke leiders van toen waren gespist op allerlei details maar beperkten ze zich grotendeels tot de buitenkant. Christenen daartegenover moeten vindingrijk zijn in de liefde. Die moeten zich telkens afvragen: 'Hoe kan ik God het beste de eer geven die Hem toekomt? Hoe kan ik het beste in het voordeel van de ander optreden?' Kortom, een volgeling van Christus is wil graag zo te leven als past bij Christus.

Alleen, is Christus' opdracht niet te zwaar voor ons? Op deze manier heeft toch niemand toegang tot Gods koninkrijk? Het is waar, op zichzelf is het onderwijs uit de Bergrede onuitvoerbaar, de inhoud ervan gaat boven onze macht. Toch is het onwaar dat we dit onderwijs niet kunnen opvolgen.

Allereerst moeten we ons realiseren wie de opdrachtgever is. Dat is Christus. En Hij zegt vlak voor zijn vertrek naar de hemel: 'Mij is alle macht gegeven in de hemel en op de aarde....Houd dit voor ogen: Ik ben met jullie, alle dagen, tot aan de voltooiing van deze wereld.' (Matteüs 28:18,20) Hij heeft ons na zijn vertrek niet alleen achter gelaten maar heeft zijn Geest gestuurd. Op die Geest kunnen we telkens een beroep doen om ons het nodige inzicht en de nodige energie te geven. Daardoor komen er schepende krachten vrij in ons en is trouw aan Gods onderwijs binnen ons bereik. We moeten dus niet te klein denken over onze mogelijkheden. Natuurlijk, volgens de Heidelbergse Catechismus (antwoord 114) komen we niet verder dan tot 'een klein begin', maar dat begin is er toch maar.

Verder moeten we bedenken: wie zijn wij, die deze opdracht hebben gekregen? Als we ons op Christus richten, zijn we zijn onderdaan, zijn vrienden zelfs (Johannes 15:14). Ook mogen we ons kind weten van onze goddelijke Vader. Daardoor kunnen we ons optrekken aan Gods belofte. Daarmee begon Jezus zijn Bergrede ook (Matteüs 5:2-12): 'Gelukkig de mensen die...' en dan volgt niet: 'die van alles op poten zetten', maar die onbeduidend zijn, weerloos, kwetsbaar, kortom: die hun lege handen voor God ophouden. Voorop staat dus niet dat wij moeten presteren, maar Gods aanbod van liefde.

Hiermee spoort wat Paulus zegt: 'Blijf u inspannen voor uw redding, en doe dat in diep ontzag voor God, want het is God die zowel het willen als het handelen bij u teweegbrengt, omdat het Hem behaagt' (Filippenzen 2:12-13). Wij worden dus aangespoord, maar alleen omdat God ons daarvoor geeft wat we nodig hebben.

Om dit alles is het niet te zwaar voor ons dat we opgeroepen worden Gods onderwijs op te volgen. Daarom hoeven we er niet van te schrikken dat dit recht doen aan dat onderwijs onmisbaar is. Het is passend dat we door onze toewijding laten merken dat we verbonden zijn met Christus.

Hier komt bij, hebben we gezien, dat Gods onderwijs onuitputtelijk is: het biedt ons houvast in de vele situaties van ons leven, want God gunt ons een optimaal bestaan. Daarom is het maar goed dat zijn onderwijs blijvende geldigheid heeft: ondanks alle veranderingen blijft het onderscheid tussen goed en kwaad voor geen misverstand vatbaar. Hierdoor zijn we in staat ons te verweren tegen de macht van het kwaad en ons telkens te oriënteren op wat God wil – dit tot eer van Hem terwijl het tegelijk heilzaam is voor ons. Zo is God: Hij verbindt zijn eer aan ons behoud.